

INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICAL STUDIES

ULUSLARARASI
POLİTİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
December 2016, Vol:2, Issue:3 Aralık 2016, Cilt:2, Sayı 3
e-ISSN: 2149-8539 p-ISSN: 2528-9969
journal homepage: www.politikarastirmalar.org

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ “YENİ DÜNYALAR ESKİ METİNLER” ANTHONY GRAFTON

Şebnem Korkmaz

Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Lisans Öğrencisi, sebnem-korkmaz@outlook.com

Anthony Grafton, *Yeni Dünyalar Eski Metinler*, (Çev. Füsun Avcı), Kitap Yayınevi, 2004, sf.228

Batılı düşünürlerin, 1550-1650 yılları arasında yazılan metinleri yetersiz olarak nitelendirmesi *Yeni Dünyalar Eski Metinler* adlı eserin çıkış noktasını oluşturmaktadır. Prof. Grafton bu çalışması ile 16. ve 17. yüzyıl dünyasını, özellikle Avrupa'yı ele almak ve bu gerilemeyi, değişimi, gelişimi incelemektedir. Dönemin filozofları dünya düzeni değiştikçe ve zaman ilerledikçe yazılan eserlerdeki bilgilerin Yeni Dünya düzenini açıklamada yetersiz kaldığını düşünmektedir. Bu düşünce onları farklı arayışlara sevk etmiştir. Yaşanan göç olayları, savaşlar, gelişen teknoloji, artan bilgi ve keşifler eski metinlerce açıklanamayan bir Yeni Dünya'ya kapılarını açmaktaydı. Bu durum düşünürler tarafından ve gelişen Yeni Dünya düzeni nedeniyle farklı bir boyut kazanmaktadır. Araştırmalar artık İncil'de yer alan bilgileri ilke kabul eden çalışmalar olmak yerine, uygulamaya yönelik yapılmaktaydı. Filozofların ve gezginlerin bahsettiği dünya ile gerçekte var olan dünya birçok noktada benzerlik yerine farklılık göstermekte idi. “Neden?” sorusu akıllarda yer etmeye başladı. Neden gördüklerimiz ve okuduklarımız tutarsızdı? İşte eser tam olarak bu soruya yanıt arayan filozof ve gezginlerin çalışmalarını farklı bakış açılarından ele almaktadır.

Kitap Avrupa'da yer alan dünya düzenini temel alarak yüzyıllar boyunca bu düzenin geçirdiği değişimleri anlatmaktadır. Eser aynı zamanda 1500'lerin üniversitelerinden, hastalıklarından ve tedavi yollarından, toplum yaşantısından ve kültürel değerlerinden, haritacılıktan, keşiflerden ve daha birçok alandan bahsetmektedir. Avrupa bu yıllarda düşünürler ve toplum için küçük, düzenli bir dünyayı oluşturmakta ve kusursuz kabul edilmekteydi. Yazılan eserler, yapılan çalışmalar bu küçük, düzenli ve kusursuz dünya etrafında şekillenirdi. Bu yıllarda yazılan eserlerin, yapılan araştırmaların, çizilen haritaların zaman unsuru göz önüne alınarak ve değişen Yeni Dünya düzeniyle birlikte farklı yöntemlere dayandırıldığını, örnekler ve analizler ile bu eserde görmek mümkündür. Eski metinlerin incelemesi yapılırken yazar, bu metinlerin yalnızca coğrafi özelliklerinden değil toplumsal, kültürel ve sosyal hayatlarından da bahsetmektedir. Anthony Grafton çalışmasına nitelik kazandırmak adına dönemde büyük yankı uyandırmış eserlerin resimlerine, içeriklerine sık sık yer vermektedir. Yazar, 16 ve 17. yüzyıllarda yaşamış insanların, düşünürlerin gelenekselci bir yaklaşımla istikrarlı bir dünya düzeninden yana olduğunu savunmaktadır. Toplum geleneksel yollarla tasvir edilmekte ve sonuç olarak barbar toplum, ilkel toplum, polemikçi toplum gibi kavramlarla açıklanmaya çalışılmaktadır. Etnografik araştırmalarda kullanılan geleneksel yaklaşımın zaman içerisinde terk edilerek daha modern olan resim ve çizim tekniklerinin önem kazandığını söylemektedir. Kitap; eski metinlerin, çizimlerin, araştırmaların Yeni Dünya düzenince yanlışlanabilir olduğunu, gelişen düzene yenik düştüğünü göstermektedir. Yeni Dünya'yı eski metinlerle açıklamaya çalışanların başarılı olmadığını ancak bunun bir gelenek haline geldiğini savunan Anthony Grafton, yeni metinlerin özgün olması gerektiğini, çizimler, resimler, yeni veriler ve yeni şablonlarla desteklenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

İncelediğimiz eserde sık sık tarihi olaylara dair uzun açıklamalara yer verilmektedir. Coğrafi keşifler, Rönesans ve reform hareketleri, haçlı seferleri, pusulanın icadı, matbaanın icadı, top ve tüfeğin

yaygınlaşması gibi birçok olay yazarın çalışmasına kaynaklık etmektedir. Bu buluşların birçoğunun bilim insanlarınca değil zanaatkarlar, tüccarlar ve denizciler tarafından ortaya çıktığını ifade eden Grafton'a göre dünyayı değiştiren ve geliştiren yazılanlar değil, ticaret ve zanaatın varlığıdır. Top ve tüfeğin icadının bilim adamlarının aksine askeri mühendisler tarafından icat edilmesi veya 15-16. yüzyılların en yeni teknolojisi olan matbaanın zanaatkarlarca geliştirilmesi yazarın bu tezini doğrulamaktadır. Bu yaşanan yenilikler ve gelişmeler Avrupa'da gelenekselci yaklaşımın savunucularınca dahi ilgi ile karşılanmıştır. Dönemde beceri, uygulama ve teknik veriler önem kazanarak akademisyenler-filozoflar ile tacirler-denizciler-zanaatkarları ortak çalışmalarda birleştirdi. Yazara göre teknik bilgi sahibi insanlar akademisyenler veya düşünürler değil tacirler veya zanaatkarlardı.

Eserlerin basit, sade, anlaşılır bir üslup ile yazıldığını, konu hakkında bilgi sahibi olmayan insanların dahi kolayca anlayacağı biçimde şekillendirildiğini açıklayan Anthony, Kolomb ve Mandeville gibi önemli isimlere de eserinde uzunca yer vermektedir. Yaptığı araştırmalara göre Latin dilinin o dönem için evrensel bir dil olarak kabul gördüğünü iddia etmektedir. Düşünürler artık neden sorusuna daha fazla yönelim göstermekte ve insan davranışlarını daha yakından incelemektedirler. Toplumlar artık tüm yönleriyle analiz edilmektedir. Vespucci'ye uzun uzadıya yer veren Grafton, Vespucci'nin eserlerinin ilerleyen yüzyıllarda orjinaline sadık kalınmadan abartılarak yeniden yazıldığını ifade etmektedir. Vespucci'nin yaklaşımına daha yakın olan yazar Vespucci için şunu söyler: “*Kendi dilindeki otorite kitaplarının en önemli metnine başvurarak, Yeni Dünya'nın bu kitaplarda yer almadığını ispat etmeye çalışmıştır.*” (s:79) Kısaca Grafton'un bu eseri yazma amacı olan Yeni Dünyaların tasvirinde eski metinlerin eksik ve yetersiz olduğu fikrini destekleyen kişi Vespucci'dir. Kilise ve rahipler hakkında da bilgilerin yer aldığı bölüm; artan yazı ve kaynakların eğitimcilerin işini zorlaştırdığını ve geleneksel yaklaşımlarının yeni bilgilerle çakıştığını ifade etmektedir. Bu sorunlara çözüm olarak eğitimcilerin, otorite metinlerini yeni baskıları ile yeni sisteme uygun hale getirdiklerini açıklamaktadır.

Yazar, eserinde konu ile ilişkili olan kitapları incelemekte ve bu kitaplar hakkında kapsamlı bilgiler sunmaktadır. Eski düzenin yerini Yeni Dünya'nın almasıyla birlikte ortaya çıkan değişiklikler ve yenilikler bahsi geçen bu eserlerde de kendini göstermektedir. Örneğin; Basel'de 1550 yılında Profesör Sebastian Münster tarafından yayınlanan “Cosmographia” eserini örnek bir eser olarak anlatmaktadır. (s:84) Grafton, Münster'in eski ve Yeni Dünyanın insanlarından, etnografyalarından, ülkelerinden (Avrupa-Amerika-Doğu) detaylı bir şekilde bahsettiğini ve tüm bunlara ek olarak eşsiz çizimlerin, resimlerin ve Yeni Dünya'ya ait olan kıtaların bulunduğu haritalarında yer aldığını ifade etmektedir. Bu eseri, kültürel inceleme alanı için “harika” bir eser olarak nitelendirmektedir. Boemus isimli akademisyenin yazdıkları ve fikirleri hakkındaki bilgilere kitapta rastlanmaktadır. Boemus'un çalışmalarını değerlendiren Grafton'a göre okurları için bir yığın gelenek sayan Boemus yalnızca ahlaki ders vermekte ve tutarsız konulara değinmektedir. Yazar, *Yeni Dünyalar Eski Metinler* adlı çalışmasında birçok araştırmaya, kitaba, çizime yer vermekte ve bunları karşılaştırmalı analizler yaparak kendi tezine uyarlamaktadır. Düşünürlerin, tüccarların, akademisyenlerin, zanaatkarların veya konu ile ilgili olan eserde hayat bulmuş isimlerin tezlerinin arka planında yatan sorunları ve bu tezlerin amaçlarını açıkça ifade etmektedir. 16. yüzyıl ortalarına doğru yaşanan gelişmelerden bahsedilmekte ve kitapları, okurlara tek yanlı bilgi sunmayan karşıt tezlerin yer aldığı, bilgiye ulaşmak isteyen kişilere muazzam bir kolaylık sağlayan, okuyucunun otoriteleri analiz edebildiği bir “makine” olarak tanımlamaktadır.

Eser, Avrupa'nın düşünce hayatının giderek sorunsallaştığını ifade etmekte ve bu ifadelerini 1560'larda eski eserlerin yeniden basılarak taraftar kazanması ve iki eski düşüncenin tekrar gün yüzüne çıkmasıyla gerekçelendirmektedir. Bilginin yanlışlanabilir ve taraflı olduğunu savunan Septikler ve ilahi düzen savunucuları olan Stoacılar yeniden ortaya çıkan düşünce okullarıdır. Yazar, 1560'larda yaşanan Fransız krizine çözüm metodları arayan hukukçulardan Bodin'in tezleri üzerinde durarak çıkarımlarda bulunmaktadır. Bodin'in analizleri sonrası eski zaman bilginlerinin yetersizliği, geri kalmışlığı açıkça görülmektedir. Modern eserler, dikkatlice incelemeye alındığında bilim, kültür, sosyal yaşam gibi birçok alanda eski metinlere göre daha ciddi ve dayanıklı bilgilerle dolu olduğunu ifade etmektedir. Pusulanın icadı, matbaanın keşfi gibi tarih seyrini değiştiren olayların Avrupalılar için büyük bir fırsat olduğunu savunan yazar Avrupalıların büyük kent devleti olmalarında bu unsurların büyük rolü olduğunu gözlemlemektedir. Ülke, insan, ırk, dil, yaşam, kültür gibi olguların açıklanmasında yeni metinlerin kullanılması fikri benimsenmektedir. Dönemin okuyucuları, Yeni Dünya'yı metinlerde bulmakta ve yaşadığı düzenin gerçekten eserlerde yer alan Yeni Dünya olduğunu görmektedir. Yazar Yeni Dünyada

eskiye dair hiçbir bilginin kalmadığını, boş bilgilerin yer aldığı kısımların yeni bilgilerle tamamlandığı, güvenin hâkim olduğu açıklamaktadır. İnsanların Yeni Dünya'ya olan bu güvenini Bodin ve çağdaşlarının başarısı olarak iddia etmektedir.

Yazara göre, Yeni Dünyayı eski metinler ile açıklamaya çalışanların değindiği bir başka husus ise hastalıklar ve tedavi yollarıdır. İnsanın biyolojik yapısı ve dönem hastalıklarına dair karşılaştırmalı analizler eserde yer almaktadır. Yeni Dünya, insanları birçok yenilikle tanıştırmak, kabul gören eski tıp bilgilerinin değiştirilmekteydi. Grafton'un değerlendirmelerine göre tam anlamıyla olmasa da kitabi bilgiler yerini artık uygulamaya, deneye bırakmaktadır. Geleneksellikten bir adım kadar uzaklaşmış olsa da temeli otorite metinlerine dayanan çalışmalar raflarda yerini korumaktadır. Yazar, Ortaçağ ve Rönesans dönemlerinde şifalı bitkiler hakkında bilgilerin yer aldığı eserlerin önemine dikkat çekerek hasta ve hekimler için ana kaynak olduğunu dile getirmektedir. Bu eserlerde resimler, çizimler ve boyamalar yer almaktadır. Eski dönemin tıbbi metinlerindeki açıklamaların kaynağı Tanrıya dayanmaktadır. Doğanın Tanrı tarafından insanlara verilen doğal bir eczane olduğunu savunmaktadırlar. Zamanla birlikte değişen koşulların ve bulunan yeni hastalıkların, yeni bitkilerin, yeni tedavi yollarının hekimleri botanik alanında farklılıklara yönelttiği savunan Grafton, buna ek olarak Yeni Dünyada yazılan botanik eserlerinin tamamıyla sil baştan olmadığını, üzerine eklemeler yapılarak yazıldığı tezini savunmaktadır. Eserde Avrupalıların hastalık tanımlamaları ve tütün hakkında da bilgilerle karşılaşılmaktadır. Tütünün hem tedavi yöntemi olarak kullanıldığı hem de psikolojik rahatsızlıklarda dahi olumlu yönde etki bıraktığı gibi farklı birçok fikir yer almaktadır. Grafton'a göre Avrupalıların hastalık tanımı ise; eski ve Yeni Dünya'nın karşılaşması sonucunda ortaya çıktığı yönündedir. Bunlarla birlikte hastalıkları Tanrı'nın insanı cezalandırmak için seçtiği bir yol olarak niteleyen Ortaçağ düşünürleri varlığını korurken Rönesans Avrupalıları ise hastalıkları siyasi amaçları doğrultusunda kullanmaktadır. Bu ve bunun gibi birçok fikir ve çalışma eserde açıklanmaya çalışılmıştır. Özetle 15.yy sonu ve 16. yy'da botanik, hastalık ve tedavi alanlarıyla ilgili çalışmaların net olmadığı; Rönesans ve Ortaçağ tıbbında geliştirilen çalışmaların Eski Yunan'a dayandırıldığı görülmektedir.

Eski dünyanın yerini alan Yeni Dünya'da yeni araştırma yöntemlerinin kendine yer bulduğunu açıklayan Grafton, bu yöntemleri ortaya atan düşünürlerden de bahsetmektedir. Kitap, yeni dönemde bilginin yalnızca kağıt üzerinde kalmayacağını, ekonomik ve toplum yaşamını olumlu etkileyecek bilginin türetileceğini ifade eden savunulara yer vermektedir. Yeni bilgi dünyasında bilgi, kitaplarda değil dış dünyada aranmaktaydı. Yeni eserler ve yöntemlerin yanı sıra eski metinler de varlığını korumakta idi. Zaman zaman bilgiler bu eserlerde bulunan bilgileri yeni yöntemlerle harmanlayarak kullanmaktadır. Yeni Dünya bilgelerinin eskilerden daha fazla bilgiye sahip olduğunu ifade etmektedir. Modern zaman felsefesinde yer alan sorunların temelinde eksik, yanıltıcı olarak nitelediği Yunan düşüncesini saf haliyle kabul eden bilgelerin yer aldığını açıklamaktadır. Otorite metinlere dayandırılan yeni düşüncelerin sayısı yadsınamayacak derecede iken bu metinleri karmaşık ve yetersiz olarak eleştirenlerin sayısı da az değildir. Eser, eleştirilerin kaynağında keşiflerin, yeni kıtaların, icatların, astronomik gelişmelerin, yeni tedavi yollarının ve daha birçok buluşun yer aldığını söylemektedir. Bu bilgiler baz alınarak eski dünyanın yerini, giderek mantık, uygulama ve pratik dünya'ya bıraktığını söylemek mümkündür. Bu durumun yalnızca siyaset ve tarih alanlarında görülmediğini savunan Grafton, neden olarak ise benzeşen mahkeme yapıları ve yönetimleri göstermektedir.

Yeni Dünyanın her alanda yenilikler getirdiğini savunan yazara göre çalışma ortamları, eğitim alanları da farklılık göstermektedir. Kitaplarla dolu rafların yerini nesnelere dolu olan çalışma ortamları almaktadır. Yazar, Yeni Dünya Avrupası'ndaki düşünürlerin, akademisyenlerin çalışma ortamlarını ve alanlarını analiz ederek; benzer ve karşıt olan fikirleri, çalışma yöntemlerini, araştırmalarını belirlemektedir. Eser aynı zamanda, eski dünyadan farklı olarak bilginin, kitap kaynaklı değil nesne ve uygulama alanlarından türetildiğini kanıtlamaktadır. Dönemde eskiyi kabullenmek yerine; yeniyi anlamak ve açıklamak için çalışılmaktadır. Klasik öğretilere dayalı eğitim sistemlerinin yavaş yavaş terk edilmeye başlandığını ve üniversitelerin Yeni Dünya merkezli çalışan kurumlar olduğunu görmek mümkündür. Yeni Avrupa'nın en yeni üniversitesi olan Hollanda'daki Leiden Üniversitesinin geçirdiği değişimleri açıklayan yazar; üniversitenin yapısını, kullanılan materyalleri, kitapları, akademisyenleri, sınıfları, gibi birçok yönü ile ele alarak açıklamaktadır. Leiden Üniversitesi'nin geleneksel öğreti yöntemlerini zamanla göz ardı ederek Yeni Dünya şartlarına ayak uydurmayı tercih ettiğini ve gözlem unsurunu akademinin bir parçası haline getirdiğini ifade etmektedir. Fakat yazara göre Leiden

Üniversitesi tam anlamıyla Yeni Dünya'nın üniversitesi değildir. Yazar, Yeni Dünya üniversitesi olmanın koşulunu eskiyi tamamen göz ardı etmek olarak belirtmektedir. (s:197)

Otorite metinler, varlığını 17. yüzyılda da sürdürmektedir. Aydınlanma, modernleşme ve Yeni Dünya gibi kavramların benimsenmesi uzun zaman almakta ve bu dönemde karşıt görüşler artmaktaydı. Bir yanda eski dünyanın eserlerinin mutlak en bilimsel eserler olduğunu savunanlar, diğer yanda ise modern dünya savunucuları yer almaktadır. Ancak eski metinlerin otoritesinin ve gelenekselciliğinin zedelenmesi eski dünya âlimlerini Yeni Dünyanın eskiye nazaran daha fazla bilgi sahibi olduğu görüşüne yaklaştırmaktadır. Eser, politika ve sosyal alanlarda eski metinlerin varlığını giderek kaybettiğini fakat alt kademelerde güçlü konumunu korumakta olduğunu ele almaktadır. Bazı alıntılar yaparak düşünceleri sağlamlaştırarak yazara göre; eski metinler zedelenmiş olsa dahi varlıklarını tüm dönemlerde sürdürmüşlerdi ve bazı Yeni Dünya filozoflarının klasik metinlerin özünü kabul etmelerinden kaynaklı bağlılıklarını vurgulamaktadır.

İncelediğimiz *Yeni Dünyalar Eski Metinler* adlı eserin temel fikri 16-17. yüzyıl dünyasında yaşanan gelişmeler çerçevesinde Avrupa düzenini açıklamak ve otorite metinlerine dayandırılarak Yeni Dünya'yı tanıtan eserlerin, içerik ve yazılış amaçları açısından değerlendirilmesidir. Yazar bu değerlendirmeleri yaparken bilgi yelpazesini geniş tutarak dönemi, tarihi olayları, toplum yapılarını, ırkları, kültürleri açıklamakta ve bunları pekiştirmektedir. Yeni ve eski dünyayı kıyaslayan argümanları, düşünürleri ve tezleri arka planları ile birlikte açıklamaktadır. Eser kendi alanında önemli bir tutacak kadar detaylı bilgi sunmakta ve bu bilgileri az rastlayabileceğimiz resimler, çizimler ile desteklemektedir. Kitabın her bölümünde ayrı bir alan incelenmektedir. Son söz kısmında ise yaptığı analizler, bilgiler ışığında çıkarımlarda bulunmaktadır. Yazar, yer yer görüşlerine ters düşen isimlere ve tezlere yer vererek çalışmasını ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Geleneksel düşüncenin ana damarı olan düşünürlerin, akademisyenlerin ve savunucularının Yeni Dünya ile birlikte geçirdiği değişimleri sunmaktadır. Eski dünyaya ait metinlerin Yeni Dünya'nın getirileri karşısında güçsüz kalarak yalnızca tarih kitabı olarak nitelendirileceğini savunduğu noktalar olmasına karşın bazı bölümlerde ise eski metinlerin kaynak olarak kullanılabilirliğini söylemekte ve bazı tezatlıklar oluşturmaktadır. Otorite metinlerin amaç olarak değil araç olarak kullanıldığını okuyucularına nedenleri ve kanıtlarıyla beraber göstermektedir. Batı metinlerini ciddi anlamda eleştirmesine rağmen bir kısmının gelişmiş ve sağlam olduğu fikrini de hissettirmektedir. 15. ve 16. yüzyıllar otorite metinlerine dayanan fikirlerin aksine yeni teknik ve uygulamaların gerçekleştirildiği bilgi şölenini getirmektedir. Eski düzene ait keskin bilgilerin yerini yanılabilir bilgi almaktadır. Daha kapsamlı ve anlaşılır metinlerin bu yüzyıllarda ortaya çıktığını söylemek mümkün. Özetle; gelenekselci doğa felsefesi yerini bilimsel bilgi ve uygulama alanlarına bırakmaktadır. Eski otorite metinlerinin 17. yy ile kullanılamaz hale geldiğini ancak Yeni Dünyayı, modern fikirleri tanıtmak için klasik metinlere gereksinim olduğu gerçeğine dikkat çekmektedir. Yeni metinleri kusursuz bir bilgi kaynağı olarak nitelememekte aksine eski metinler kadar zıtlıkların olduğu fikrindedir.